ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑ

ΡΟΪΔΗΣ ΚΑΙ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Εἰς τὸν Ε' τόμον τῶν *Ἔργων τοῦ Ἐμμανουὴλ Ροΐδου*, ἐκδοθέντα αὐτήν τὴν ἑβδομάδα, (Λογοτεχνικὴ Βιβλιοθήκη Φέξη), περιλαμβάνεται καὶ ἡ θαυμασία ἐκείνη μελέτη τοῦ ὑπάτου τῶν Ἑλλήνων κριτικῶν περὶ τῆς παρ' ἡμῖν Ζωγραφικῆς. («Περιήγησις εἰς τὴν Ἔκθεσιν», ἐπρωτοδημοσιεύθη εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν» τὸ 1896). Εἰς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς μελέτης συγκρίνων ὁ Ροΐδης τὴν ζωγραφικὴν πρὸς τὴν φιλολογίαν, εὑρίσκει ὅτι ἡ πρώτη ἔκαμεν εἰς τὴν Ἑλλάδα πολὺ μεγαλειτέρας προόδους ἀπὸ τὴν δευτέραν, μεταξὺ δὲ τῶν αἰτίων τοῦ φαινομένου, ἀναφέρει καὶ τὸ ἑξῆς:

«Ὅτι ἀδύνατον εἶνε νὰ ζωγραφίσῃ τις ὁπως δήποτε μίαν εἰκόνα χωρὶς νὰ ἐπουδάσε κάπως τὴν ζωγραφικήν, ἐνῷ διὰ νάναδειχθῇ ἐφάμιλλος τοῦ κ Εὐρυάλου καὶ τοῦ κ.Νιρβάνα λογογράφος, οὔτε εἰδικὴ παρασκευὴ ἀπαιτεῖται, οὔτε ἰδιοφυΐα, οὔτε γνώσεις, οὔτε μελέτη καμμία, ἀλλ' ἀρκεῖ ἓν φύλλον χάρτου καὶ ἡ φιλόξενος διάθεσις τῶν ἡμετέρων ἐφημερίδων».

Ἀληθῶς ἐκπλήσσεται ὁ ἀναγνώστης, συναντῶν οὕτως ἀπροόπτως εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ Ροΐδου τὸ τελευταῖον αὐτὸ κτύπημα ἐναντίον ἑνὸς λογοτέχνου οἷος ὁ κ. Νιρβάνας — ἀπὸ τοὺς καλλιτέρους μας, ἀναντιρρήτως, — καὶ προπάντων τὴν συνταύτισίν του ἐν τῇ σκληρᾷ καταδίκῃ πρὸς τὸν κ. Εὐρύαλον, δηλαδὴ τὸν κ. Σ. Παγανέλην, ὁ ὁποῖος, ἀνεξαρτήτως τώρα τῆς οἱαςδήποτε ἀξίας του, ἀποτελεῖ ὡς πρὸς τὸ ὕφος, τό εἶδος. τὸν τρόπον, ἕνα ἀντίποδα τοῦ κ. Νιρβάνα. Πῶς συνέβη αὐτό; Πῶς εἰμπορεῖ νὰ ἐξηγηθῇ καὶ νὰ δικαιολογηθῇ τὸ λάθος ἑνὸς κριτικοῦ τῆς ὀξυδερκείας καὶ τῆς εὐσυνειδησίας τοῦ Ροΐδου; Διότι ἐν ἀπὸ τὰ δύο πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν: ἢ ὅτι ὁ κ. Νιρβάνας εἶνε πράγματι ὁ ἀμαθὴς καὶ αὐτοσχέδιος μελανωτὴς τοῦ χάρτου, ὁποῖον θέλει νὰ μᾶς τὸν παραστήσῃ ὁ κριτικός, ἢ ὅτι πρόκειται περὶ λάθους, περὶ κακῆς ἐκτιμήσεως, περὶ πλάνης. Εἶνε ὅμως πασίγνωστον, ὅτι ὀλίγοι ἀπὸ τοὺς λογογράφους μας ἔχουν τὴν «εἰδικὴν παρασκευήν», τὴν «ἰδιοφυΐαν», τὰς «γνώσεις» τοῦ κ. Νιρβάνα, καὶ ὅτι ὀλίγοι, φυσικά, ἔχουν γράψῃ τόσον ὡραίας, ποιητικάς, πνευματώδεις καὶ χαριτωμένας λογοτεχνικὰς σελίδας, ὅσον εἶνε αἱ πλεῖσται τῶν ἰδικῶν του. Ἄρα τὸ λάθος εἶνε τοῦ κριτικοῦ. Ἐπιτρέπεται ὅμως εἰς ἕναν κριτικὸν νὰ κάμνῃ ἀζημίως τέτοια λάθη καὶ νὰ ὁμιλῇ μὲ τόσην περιφρόνησιν περὶ ἑνὸς συγγραφέως, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ ὁ αὐστηρότερος δὲν θὰ ἠρνεῖτο μίαν καλὴν θέσιν εἰς τὴν φιλολογίαν μας καὶ ἴσως μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας;

Καὶ ὅμως, κριτικοὶ μεγαλήτεροι καὶ ἀπὸ τὸν Ροΐδην, ἔδειξαν συχνὰ τοιαύτας ἰδιοτροπίας πρὸς συγγραφεῖς μεγαλειτέρους καὶ ἀπὸ τὸν κ. Νιρβάναν. Ἡ ἱστορία τῆς κριτικῆς εἶνε γεμάτη ἀπὸ ἀντιπαθείας, ἐχθρότητας καὶ περιφρονήσεις, ὁμοίως παραδόξους καὶ ἀδικαιολογήτους. Καὶ διὰ νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ τελευταῖον περιφανὲς παράδειγμα, ἂς ὑπενθυμίσωμεν—ὑπὸ τὸν ὅρον μόνον νὰ τηρηθοῦν αὐστηρῶς αἱ ἀποστάσεις,—τὸν Τολστόη καὶ τὸν Σαίξπηρ. Ἀλλ' οὔτε, βλέπετε, ὁ Τολστοῖ παύει νὰ εἶνε μεγάλος μὲ τὸ νὰ θεωρῇ μικρὸν καὶ γελοῖον τὸν Σαίξπηρ, οὔτε ὁ ποιητὴς τοῦ «Ἀμλέτου» ἐλαττοῦται μὲ τὸ νὰ μὴν ἀναγνωρίζεται ἀπὸ τὸν Τολστοῖ. Ὁ Ροΐδης εἶχε τὴν ἰδιοτροπίαν νὰ μὴ «χωνεύῃ» τὸν κ. Νιρβάναν. Καὶ ἡ ἀντιπάθεια αὐτὴ τοῦ ἐγεννήθη, οὕτως εἰπεῖν, κατὰ τύχην. Μίαν ἡμέραν, ἀναγινώσκων ἓν ἄρθρον τοῦ κ. Νιρβάνα, συνήντησε τὴν φράσιν: «Τὰ πράσινα ὄνειρα τῶν φύλλων...» Ἂν ἦτο εἰς ἄλλην στιγμὴν, εἰς ἄλλην διάθεσιν, θὰ τὴν εὕρισκεν ὡραίαν, ὅπως καὶ εἶνε. Ἢ καὶ δὲν θὰ τὴν ἐπρόσεχε διόλου, ὅπως χιλίας ἄλλας φράσεις ὁμοίας, ποῦ κυλοῦν ἀπαρατήρητοι, διότι καὶ ἡ κάποια παραδοξότης των, εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν τῶν παραδόξων, κατήντησε κοινὴ καὶ τετριμμένη. Ἀλλὰ ποιὸς ξεύρει εἰς ποίαν διάθεσιν εὑρέθη ὁ κριτικός, καὶ ἡ ἀθῶα φράσις τοῦ ἐφάνη ὡς τὸ ἄκρον ἄωτον τοῦ παραλογισμοῦ καὶ τῆς ἀκαλαισθησίας.

— Διάβολε! εἶπε γελῶν· ὀνειρεύονται λοιπὸν τώρα καὶ τὰ φύλλα; Καὶ ἂν ὀνειρεύονται, πρέπει τάχα νὰ εἶνε πράσινα τὰ ὄνειρά των, ἐπειδὴ εἶνε πράσινα κι' αὐτά; Ὥστε, κατὰ τὸν κ. Νιρβάναν, οἱ ἐρυθρόδερμοι βλέπουν κόκκινα ὄνειρα καὶ οἱ Ἀραπάδες μαῦρα!...

Κ' ἐσημείωσε τὴν φρᾶσιν εἰς τὸ σημειωματάριόν του, ὅπου ἐσημείωνεν ὅ,τι τοῦ ἔκαμνεν ἐντύπωσιν. Μίαν ἡμέραν, ἐπῆγα νὰ τὸν ἰδῶ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην διὰ μίαν ὑπόθεσιν. Καὶ πρὶν τοῦ πῶ λέξιν, βγάζει ἀπὸ τὴν τσέπην του τὸ σημειωματάριόν του, ψάχνει. Καὶ μ' ἐρωτᾷ μὲ τὴν μεγαλειτέραν *μπονομί*:

— Μήπως ξεύρετε, σᾶς παρακαλῶ, τί σημαίνει «τὰ πράσινα ὄνειρα τῶν φύλλων», ποῦ ἔγραφε προχθὲς ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας;

Ὕψωσα τοὺς ὤμους.

— Τίποτε, εἶπα. Εἶνε ἁπλῆ ποιητικὴ ἄδεια... Θέλει ἴσως νὰ πῇ, «τὰ ὄνειρα τῶν πρασίνων φύλλων»... Ἢ, μπορεῖ νὰ τὸ πάρωμε καὶ ὑποκειμενικῶς: «τὸ ὀνειρῶδες θέαμα τῶν πρασίνων φύλλων...»

Τώρα ὕψωσε τοὺς ὤμους ὁ Ροΐδης.

— Δὲν τὸ καταλαβαίνω, εἶπε, δὲν τὸ καταλαβαίνω!... Μὰ τὸν γνωρίζετε σεῖς αὐτὸν τὸν κ. Νιρβάναν;

— Ὤ, ναί, εἶνε φίλος μου.

— Καὶ εἶνε φρόνιμος ἄνθρωπος;

— Ἡ φρόνησις προσωποποιημένη.

— Πε...ρίεργον!

Κ' ἐφύλαξε τὸ σημειωματάριον μὲ τὸ ὕφος τῆς ἐσχάτης ἀπορίας.

Κατόπιν ἔμαθα, ὅτι δὲν συναντοῦσε ἄνθρωπον, χωρὶς νὰ τοῦ ζητήσῃ τὴν ἐξήγησιν τῆς φράσεως. Τοῦ εἶχε γίνει μανία, ψύχωσις. Μὲ τὴν μεγαλειτέραν δυσπιστίαν ἐδιάβαζεν ἔκτοτε ὅ,τι ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ κ. Νιρβάνα. Ἢ καὶ δὲν τὸ ἐδιάβαζε διόλου. Διότι εἶχε σχηματίσῃ διὰ τὸν συγγραφέα τὴν χειροτέραν ἰδέαν! Καὶ γράφων ἐκείνας τὰς ἡμέρας τὴν κριτικήν του περὶ Ζωγραφικῆς, ἔκρινε καλὸν νὰ τὸν... καυτηριάσῃ.

Εἶδεν ἄρά γε ποτὲ τὸ ἀδικόν του, μετέβαλεν ἔκτοτε ἰδέαν περὶ τοῦ κ. Νιρβάνα; Δὲν τὸ πιστεύω! Ὁ Ροΐδης εὑρίσκετο εἰς τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἰδιοτροπίαι ἐπιμένουν καὶ αἱ ἐμμονοι ἰδέαι δὲν ὑποχωροῦν. Καὶ σήμερον ἂν ἔζη καὶ ἂν διώρθωνεν αὐτὸς τὰ δοκίμια τοῦ βιβλίου του, δὲν θὰ ἔσβυνεν ἴσως ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ὄνομα τοῦ κ. Νιρβάνα, παρὰ ἀπὸ ἀτλῆν εὐγένειαν. Ἀλλ' εἰπομεν, ὅτι οὔτε ὁ Ροΐδης εἶνε ἄξιος ἀναθέματος διὰ τὸ κριτικόν του λάθος, οὔτε ὁ κ. Νιρβάνας ἐλαττοῦται ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ὁ ἕνας μένει ἔξοχος κριτικός, καὶ ὁ ἄλλος μένει ἔξοχος λογοτέχνης.

ΓΡΗΓ. ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΤΡΑΤΑ

Ὁ μπάρμπα-Σπῦρος ὁ ἀνεμότρατας, ὁ γείτονάς μου στὸ νησί, εἶνε ἐνθουσιασμένος μὲ τὸν πόλεμο. Μὰ ὁ ἐνθουσιασμός του γιὰ τὸ Στρατηλάτη Βασιλιᾶ δὲν ἔχει ὅρια.

Προχθὲς μάλιστα μὲ τὴν ἐκπόρθησιν τῶν στενῶν τῆς Κρέσνας, στὸ ζενίθ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ του, μοῦ διηγήθηκε τὸ ἀκόλουθον ὄνειρό του.

❦

— Τὸ θυμοῦμαι σὰ νὰ τὸ εἶδα ἀπόψε. Φαντάστηκα πώς ἦταν μεσάνυχτα κι' ὁ ψυχογυιός μου ἦρθε λαχανιασμένος σπίτι, στὸ νησί, καὶ μοῦπε πὼς πῆρε δυνατὸς ἄνεμος στὴ Ζωγεριά, ὅπου ἦταν τὸ κοράβι μας καὶ νὰ τρέξωμε νὰ τὸ γλυτώσουμε. Ἀμέσως τότες κ' οἱ δυό μας, πήραμε τὸ δρόμο γιὰ τὴ Ζωγεριά.

»Ὅλα ἦταν κατασκότεινα. Στὸν οὐρανὸ δὲν ἔλαμπεν οὔτε ἕνα ἀστέρι, καὶ μοναχὰ κανένα μανδρόσκυλο ἐφώναζε στὸ πέρασμά μας. Ἔτσι βαδίζοντες φθάσαμε στὸ Λιγονέρι. Κάτι μουγκριτὰ πρωτάκουστα μέσα ἀπὸ τὸ δάσος μᾶς ἔκαναν νὰ κόψουμε τὸν δρόμο μας καὶ νὰ κρυφθοῦμε πίσω ἀπὸ μιὰ ξερόμαντρα χαλασμένη. Καὶ τὰ μάτια μας τὴν στιγμὴν αὐτὴ εἶδαν ἕνα τρομερὸ φαινόμενο, ποῦ μοῦτσος καὶ καραβοκύρης ἄφωνοι κρατοῦσαν τρεμουλιαχτὰ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μέσα στὴν πρόχειρή τους κρυψῶνα.

»Κάτι Κουρσάροι θεώρατοι, ἀπ' αὐτοὺς ποῦ λήστευαν τὰ καράβια καὶ τὰ νησιὰ τὸν παληὸ καιρό, ξεργκιανοί, μὲ μαῦρα πρόσωπα καὶ μὲ μάτια ποῦ πετοῦσαν φωτιές, εἶχαν συλλάβῃ καὶ τυραννοῦσαν λιγερὲς καὶ ὤμορφες σὰν τὸ κρύο νερό, κοπέλλες, ποῦ πήγαιναν ν' ἀνάψουν τὰ καντήλια μιᾶς γειτονικῆς ἐκκλησιᾶς, μὲ τὰ λαδικὰ καὶ τὰ κεριά τους στὰ χέρια. Καὶ φώτιζε τὴν σκηνὴν αὐτὴν, ἕνα παράξενο, ποῦ δὲν μπορῶ νὰ τὸ χρωματίσω, φῶς, καὶ ποῦ δὲν εἶχε τὴν δύναμι νὰ φωτίσῃ τριγύρω.

»Ἡ κοπέλλες ἡ ὤμορφες μὲ τὰ ξέπλεχτα μακριὰ μαλλιά τους στὰ χέρια τῶν Κουρσάρων, ἄφιναν κάτι σπαραχτικὲς φωνές, ποῦ ράγιζαν καὶ τῆς πέτρες ἀκόμα, παλεύοντας νὰ τοὺς ξεφύγουν. Ἀλλὰ τὰ μικρούτσικα καὶ κρυνόλευκα χεράκια τους ἔσπαζαν μέσα στὰ σιδερένια τῶν κακούργων.

»Εἶχαν πειὰ παραδοθῇ ἀπ' τὸ ἄνισο πάλαιμα καὶ κατρακυλοῦσαν στὴ γῆ μέσα στῆς ἀγκαλιὲς τῶν Κουρσάρων, καὶ μόνον ἕνα θεϊκὸ θαῦμα μποροῦσε νὰ τῆς σώσῃ. Μὰ ὁ Θεὸς λὲς καὶ τῆς ἐλυπήθη κι' ἔστειλε τὸ Σωτῆρα τους.

❦

»Μιὰ λόμψι θεώρατος ἀπ' τ' ἀντικρυνὸ κορφοβοῦνι θαρρεῖς καὶ φώτισε ὅλη τὴν πλᾶσι, καὶ μέσ' ἀπ' αὐτὴ ἕνας ὡραῖος καὶ νέος λεβέντης, σὲ κάτασπρο ἄλογο, σὰν νἄκουσε τῆς λαχτάρες τῶν ἀθῶων παρθένων ἔτρεξε σ'αὐτὲς θεοσταλμένος Σωτῆρας νὰ τῆς σώσῃ.

»— Ὁ ἅγιος Γιώργης! καπετάνιο.

»— Ὁ ἅγιος Γιώργης! παιδί μου, εἴπαμε κι' οἱ δυὸ σιγαλά, κάμνοντας τὸ σταυρό μας.

»Σὲ λίγο ἀκέφαλα τὰ κορμιὰ τῶν Κουρσάρων — ἐδούλεψε καλὰ τὸ σπαθὶ τοῦ ὡραίου παλληκαριοῦ, ἀστράφτοντας στὸ κάθε χτύπημά του—σπαρταροῦσαν στὸ χῶμα, καὶ ἡ κοπέλλες τριγύρω στὸν ἀνέλπιστον Σωτῆρά τους χόρευαν ἕναν ὑπέρλαμπρον χορό, ποῦ τὰ μάτια μου δὲν ἔχουν δῇ ἕως τώρα.

❦

»Ξυπνῶ περίτρομος καὶ βλέπω τὸ μαξιλάρι μου κατάβρεχτο ἀπ' τὸν ἱδρῶτα τῆς ἀγωνίας.

❦

»Εἰχ' ἀκουστά, πῶς ὁ μπάρμπας Ζαννέτος, ὁ ἐργατικὸς Μανιάτης ποῦ εἰχ' ἔλθη στὸ Νησὶ πολλὰ χρόνια πρὸ τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ἤξερε νὰ ἐξηγῇ τὰ ὄνειρα. Ἄκουσε τ' ὄνειρό μου καὶ τὸν εἶδα νὰ σκέφτεται, προσπαθῶντας νὰ εὕρῃ τὴν λύσι του.

»Μπὰμ—μπούμ! Ὅλες ἡ ντάπιες τοῦ Νησιοῦ ἄρχισαν ἄξαφνα νὰ ρίχνουν κανόνια. Ντίγκι—ντάγκα! ἄρχισαν νὰ σημαίνουν χαρμόσυνα ὅλες ἡ ἐκκλησίες.

»Κατεβήκαμε κι' οἱ δυὸ ξαφνιασμένοι κάτω ἀπ' τῆς «Καμάρες». Ρωτήσαμε τὸν πρῶτο διαβάτη καὶ μᾶς ἔδωκε τὴ μεγάλη καὶ χαρμόσυνη εἴδησι, πῶς:

»— Ἡ Βασίλισσά μας γέννησε τὸ Διάδοχο!

»— Τὸ ὄνειρό σου! μοῦ εἶπε χαρούμενα ὁ μπάρμπα Ζανέτος. Ἄλλη ἐξήγησι δὲ δέχεται.

»— Μεγάλος Βασιλιᾶς θὰ γείνῃ τὸ παιδί ποῦ γεννήθηκε! εἶπα μέσα μου.

Ε. ΒΡΕΛΔΟΣ